

GEBONDENHEID IN INTIEME RELATIES: EEN ANALYSE MET HET INVESTERINGSMODEL^o

Arnold B. Bakker¹, Rutger C.M.E. Engels² en Regina J.J.M. van den Eijnden¹

In twee studies werd nagegaan welke mechanismen van invloed zijn op het voornemen om een intieme relatie te beëindigen. In overeenstemming met het investeringsmodel (Rusbult, 1980) bleek dat gebondenheid aan de intieme relatie positief samenhangt met relatie-tevre- denheid en met investeringen, en negatief samenhangt met waargenomen alternatieven. Elk van deze drie variabelen leverde een onafhankelijke bijdrage aan de verklaring van de variantie in gebondenheid. Gebondenheid was voorts in beide studies een goede voorspeller van het voornemen om de relatie te verbreken en van de opvatting dat de eigen relatie beter is dan die van anderen. Tenslotte bleek dat gebondenheid, conform de verwachting, een mediërende rol speelde tussen enerzijds tevredenheid, alternatieven en investeringen, en anderzijds het voornemen om de relatie te verbreken en waargenomen relatiesuperioriteit.

In 1994 werden er in Nederland meer dan 90.000 huwelijken afgesloten en zo'n 31.000 echtscheidingen aangevraagd (Centraal Bureau voor de Statistiek, 1995). Een behoorlijk aantal echtscheidingen (34%) vond plaats binnen vijf jaar nadat het huwelijk werd voltrokken. Omdat de kans dat samenwonenden uit elkaar gaan groter is dan de kans van gehuwden om te scheiden (Latten, 1995) is het totaal aantal paren dat uit elkaar gaat nog groter dan de officiële cijfers aangeven. Waarom blijven sommige mensen hun hele leven bij hun partner en besluiten anderen om al snel een punt achter hun relatie te zetten? Het huidige onderzoek richt zich op deze vraag vanuit het perspectief van het investeringsmodel.

Het Investeringsmodel

Het begrip gebondenheid neemt binnen het investeringsmodel (Rusbult, 1980) een centrale plaats in. Gebondenheid wordt gedefinieerd als de wens of behoefte om een relatie in voor- en in tegenspoed te laten voortbestaan en zich aan die relatie psychologisch verbonden te voelen (Rusbult, 1983). Aangenomen wordt dat gevoelens van gebondenheid een goede afspiegeling vormen van de afhankelijkheid die mensen ervaren binnen een intieme relatie (Rusbult en Buunk, 1993). Mensen met een sterk gevoel van gebondenheid hebben het

¹ Dr A.B. Bakker, Heymans Instituut, Sectie Sociale & Organisationspsychologie, Grote Kruisstraat 2/1, 9712TS Groningen en Drs R.J.J.M. van den Eijnden, Rijksuniversiteit Groningen, Vakgroep Psychologie. ²Drs R.C.M.E. Engels, Rijksuniversiteit Limburg, Vakgroep Medische Sociologie. Mirjam Ponjee en Yolanda Vaessen willen we bedanken voor hun hulp bij de dataverzameling voor Studie 1 en Karen van der Zee voor haar constructieve commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

^o Geaccepteerd voor publicatie 24 januari 1996

gevoel dat hun partner onmisbaar is en hebben een lange-termijn perspectief ten opzichte van hun relatie.

Volgens het investeringsmodel wordt gebondenheid beïnvloed door drie factoren: tevredenheid met de relatie, waargenomen alternatieven en investeringen in de relatie. Aangenomen wordt dat mensen tevredener zijn met hun relatie wanneer die hen meer oplevert (bijvoorbeeld een aantrekkelijke, intelligente partner met gevoel voor humor), minder kosten met zich meebrengt (bijvoorbeeld weinig onderlinge ruzie) en wanneer hun relatie er in vergelijking met andere of eerdere relaties beter vanaf komt (Buunk en VanYperen, 1991; Kelley en Thibaut, 1978; Rusbult, Johnson en Morrow, 1986).

Ook de waargenomen alternatieven voor de relatie hebben volgens het investeringsmodel een rechtstreekse invloed op gebondenheid. Een alternatief hoeft niet noodzakelijk een andere partner te zijn, maar kan ook bestaan uit de wens om leuke dingen te doen met vrienden. De aantrekkelijkheid van alternatieven kan negatief worden beïnvloed door financiële beperkingen, zoals een economisch ongunstige situatie na een scheiding. Tenslotte zou gebondenheid worden bepaald door de hoeveelheid investeringen in de relatie. Duidelijke voorbeelden hiervan zijn kinderen en de aankoop van een huis. Volgens het model zijn echter ook gezamenlijke ervaringen en gemeenschappelijke vrienden op te vatten als voorbeelden van investeringen.

Samenvattend voorspelt het investeringsmodel dat hoe groter de tevredenheid met de relatie, hoe beperkter de hoeveelheid waargenomen alternatieven en hoe groter de investeringen, des te sterker de gebondenheid zal zijn. Hoewel uit eerdere studies met Rusbult's (1980) model blijkt dat tevredenheid, alternatieven en investeringen onderling kunnen correleren, wordt verondersteld dat elk van deze factoren een onafhankelijke bijdrage levert aan de voorspelling van gebondenheid. Gebondenheid blijkt op haar beurt een directe voorspeller van de beslissing om een relatie te beëindigen. Er is inmiddels uitgebreide empirische steun gevonden voor het investeringsmodel, zowel in cross-sectionele (Rusbult, 1980; Rusbult et al., 1986) als in longitudinale studies (Johnson en Rusbult, 1989; Rusbult, 1983).

Nadeel van bovengenoemde studies met het investeringsmodel is dat zij vooral zijn gebaseerd op Amerikaanse studentenpopulaties. Steun voor het model bij niet-studenten zou dan ook bewijs leveren voor haar generaliseerbaarheid. In het huidige onderzoek werd het investeringsmodel getoetst in twee steekproeven, bestaande uit volwassen personen met een relatief langdurige intieme relatie. We verwachten allereerst dat mensen zich sterker gebonden zullen voelen aan hun relatie naarmate ze tevredener zijn, minder alternatieven waarnemen en meer investeringen hebben gedaan (Hypothese 1). Daarnaast voorspellen we dat gebondenheid negatief samenhangt met het voornemen om de relatie te verbreken (Hypothese 2a), en dat tevredenheid, waargenomen alternatieven en investeringen met name indirect, via gebondenheid van invloed zullen zijn op dit voornemen (Hypothese 2b).

Gebondenheid houdt de relatie in stand

Volgens het investeringsmodel weerspiegelt gebondenheid de wens om de relatie in "goede en slechte tijden" in stand te houden. Er zijn verschillende gedragingen waarmee mensen ervoor kunnen zorgen dat hun relatie wordt voortgezet. Zo blijkt gebondenheid er onder meer toe te leiden dat mensen in allerlei situaties het belang van de relatie laten prevaleren boven louter individuele belangen en dat zij afzien van buitenechtelijke relaties (Rusbult en Buunk,

1993). Johnson en Rusbult (1989) toonden bovendien aan dat sterk gebonden proefpersonen die geconfronteerd werden met een realistische mogelijkheid op het aangaan van een relatie met een zeer aantrekkelijke alternatieve partner (hetgeen een bedreiging vormt voor de eigen relatie) meer geneigd waren om deze alternatieve partner negatief te beoordelen dan sterk gebonden proefpersonen die een relatie konden aangaan met een minder aantrekkelijke partner.

Gebondenheid blijkt dus niet alleen van invloed op gedrag, maar blijkt ook te motiveren tot vertekeningen in opvattingen over alternatieve partners, en over de eigen relatie. In het huidige onderzoek richten we ons op zo'n mogelijke cognitieve vertekening die een intieme relatie in stand houdt, namelijk zelfverheffende referentiële vergelijking. Uit recent onderzoek blijkt dat gehuwden over het algemeen de opbrengsten van het eigen huwelijk als beter beschouwen dan die van vergelijkbare anderen (Buunk en VanYperen, 1991), en dat zij de neiging hebben om de eigen relatie veel gunstiger te beoordelen dan de relatie van anderen (VanLange en Rusbult, 1995). De neiging van mensen om de eigen situatie onrealistisch positief te evalueren en om informatie zodanig te interpreteren dat ze er zelf relatief goed vanaf komen blijkt een robuust verschijnsel (Perloff en Fetzer, 1986; Taylor en Brown, 1988). Een verklaring voor dit verschijnsel is dat mensen in het algemeen gemotiveerd zijn om een positief zelfbeeld te ontwikkelen en in stand te houden (Wood, 1989). Een andere, cognitieve verklaring is dat vergelijkingsoordelen niet altijd goed doordacht worden en daardoor onzorgvuldig tot stand komen (Ross en Nisbett, 1991).

In recent onderzoek vonden Rusbult en haar collega's (geciteerd in Rusbult en Buunk, 1993) de eerste aanwijzingen dat sterke gevoelens van gebondenheid samengaan met de neiging om veel positieve en weinig negatieve opvattingen te hebben over de eigen relatie, én met de neiging om veel negatieve en weinig positieve opvattingen te hebben over relaties van anderen. Op basis hiervan voorspellen we dat hoge gebondenheid gepaard zal gaan met de opvatting dat de eigen relatie beter is dan die van anderen, i.e. zelfverheffende referentiële vergelijking (Hypothese 3a). Tenslotte voorspellen we dat tevredenheid, waargenomen alternatieven en investeringen met name indirect, via gebondenheid van invloed zullen zijn op dit referentiële oordeel (Hypothese 3b). De hypothesen werden getoetst in twee onafhankelijke steekproeven. Het doel van de tweede studie was om de bevindingen uit het eerste onderzoek conceptueel te repliceren.

Studie 1

Methode

Procedure en Respondenten

Respondenten met een vaste relatie werden geworven onder personen die een opleiding volgden aan een instituut voor volwassenen-educatie, onder deeltijdstudenten psychologie en onder bezoekers van de openbare bibliotheek te Groningen. Bij de werving werd uitgelegd dat het ging om een onderzoek naar intieme relaties. In totaal werden 149 personen bereid gevonden om een vragenlijst in te vullen. Omdat oordelen over een intieme relatie vooral valide zullen zijn wanneer die relatie langdurend is werd besloten om alleen de gegevens van personen die tenminste één jaar een intieme relatie hadden in de analyses te betrekken. De uiteindelijke steekproef bestond uit 100 respondenten, waaronder 65 vrouwen en 35 man-

nen. De gemiddelde leeftijd was 34 jaar ($SD = 10.5$). De gemiddelde duur van de intieme relatie was elf jaar ($SD = 8.5$). In totaal bleek 52% van de steekproef gehuwd te zijn en 26% samen te wonen. Tweeëntwintig procent had wel een vaste partner, maar was niet gehuwd en woonde niet samen.

Meetinstrumenten

Gebondenheid. Voor vier items konden respondenten de mate waarin ze zich gebonden voelden aan hun relatie weergeven op 5-puntsschalen (cf. Rusbult, 1983; Rusbult et al., 1986), bijvoorbeeld "In welke mate bent u gehecht aan uw partner?" (1 = niet gehecht, 5 = zeer sterk gehecht), en "Wilt u dat u altijd bij elkaar blijft?" (1 = beslist niet, 5 = beslist wel). Deze schaal voor gebondenheid had een goede interne consistentie: Cronbach's alpha was .81.

Tevredenheid. De tevredenheid met de intieme relatie werd gemeten door zes items uit de Relational Interaction Satisfaction Scale (Buunk, 1990). Voorbeelden van items zijn: "Ik vind het fijn om bij mijn partner te zijn", "Het gaat goed tussen ons", en "We hebben ruzie" (1 = nooit, 5 = heel vaak). De antwoorden werden zodanig gecodeerd dat hogere scores verwezen naar meer tevredenheid. Cronbach's alpha was .81.

Waargenomen alternatieven werd gemeten met vijf items. Voorbeelden zijn: "Kunt u zich voorstellen dat een ander de plaats van uw partner zou innemen?" (1 = absoluut niet, 7 = mogelijk), "Ik denk dat er weinig anderen zijn met wie het net zo leuk is als met mijn huidige partner" (1 = volkomen mee eens, 5 = volkomen mee oneens), en "Hoe vaak komt het voor dat u andere mensen dan uw partner bijzonder aantrekkelijk vindt?" (1 = nooit, 7 = heel erg vaak). Cronbach's alpha was .73.

Investeringsen. Een indicatie van de hoeveelheid investeringen in de relatie werd verkregen door respondenten te vragen hoeveel men zou verliezen wanneer de intieme relatie beëindigd zou worden (cf. Rusbult, 1983). Daarbij kon men kiezen uit vijf antwoordmogelijkheden: (1) weinig, (2) niet erg veel, (3) tamelijk veel, (4) heel veel en (5) alles.

Geneigdheid om te scheiden. Deze criteriumvariabele werd gemeten door met vier items te vragen hoe vaak men met de gedachte speelde om de relatie te beëindigen: "Denkt u er wel eens over na bij uw partner weg te gaan?", "Bij een fikse ruzie met mijn partner zie ik het vaak helemaal niet meer zitten", en "Ik overweeg het om weg te gaan bij mijn partner" (voor alle items: 1 = nooit, 5 = heel vaak), en "Als ik een aantrekkelijker persoon dan mijn partner tegen zou komen, zou ik bij mijn partner weggaan" (1 = beslist niet, 5 = beslist wel). Cronbach's alpha was .78.

Referentiële vergelijking. De vergelijking van de eigen relatie met die van anderen werd geoperationaliseerd door het item: "Wanneer ik mijn relatie vergelijk met die van anderen, dan vind ik mijn eigen relatie (1 = veel slechter, 2 = slechter, 3 = niet beter/niet slechter, 4 = beter, 5 = veel beter) dan die van anderen".

Resultaten en Discussie

Onze eerste voorspelling was dat mensen zich sterker gebonden voelen aan hun intieme relatie naarmate ze tevredener zijn, minder alternatieven waarnemen en meer investeringen hebben gedaan (Hypothese 1). Voordat dit deel van het model werd getoetst, werd allereerst

nagegaan wat de samenhang was tussen de modelvariabelen. Uit Tabel 1 blijkt onder andere dat de drie voorspellers van gebondenheid -- tevredenheid, alternatieven en investeringen -- niet geheel onafhankelijk van elkaar waren. Dit is voor het model geen probleem, mits elk van de voorspellers een onafhankelijke bijdrage levert aan de verklaring van de variantie in gebondenheid.

Tabel 1 Correlaties tussen de Componenten van het Investeringsmodel en de Criteria in Studie 1 (N = 100)

Schaal	1	2	3	4	5	6
1.Gebondenheid	--	.67**	-.71**	.54**	-.76**	.43**
2.Tevredenheid		--	-.54**	.49**	-.74**	.41**
3.Alternatieven			--	-.48**	.67**	-.30*
4.Investeringsen				--	-.51**	.23
5.Intentie Scheiden					--	-.39**
6.Referentiële Vergelijking						--

** $p < .001$, * $p < .01$.

Om de unieke bijdrage te bepalen van de afzonderlijke voorspellers van gebondenheid werd een stapsgewijze regressie-analyse uitgevoerd. Zoals is te zien in Tabel 2 blijkt dit deel van het investeringsmodel goed bij de data te passen. Het model verklaarde 65% van de variantie in gebondenheid, en alle voorspellers leverden een unieke bijdrage. Met name de waargenomen alternatieven bleken te bepalen of de respondenten zich gebonden voelden aan hun relatie: Hoe meer alternatieven men waarnam, hoe minder men zich psychologisch gebonden voelde aan hun relatie. Ook tevredenheid speelde een belangrijke rol en leverde een positieve bijdrage aan gebondenheid. Tenslotte bleek dat men zich ook meer gebonden voelde naarmate men meer had geïnvesteerd in de relatie. Hypothese 1 werd dus bevestigd.

Tabel 2 Stapsgewijze Regressie-analyse voor de Voorspellers van Gebondenheid en Hiërarchische Regressie-analyses voor de Voorspellers van de Intentie tot Scheiden en Referentiële Vergelijking in Studie 1 (N = 100)

Criterium	Stap	Voorspeller	β	R ² ch	F _{ch}	df
Gebondenheid		Alternatieven	-.45***	.51	101.12***	1,98
		Tevredenheid	.35***	.12	29.75***	2,97
		Investeringsen	.16*	.02	4.57*	3,96
Intentie Scheiden	1	Gebondenheid	-.33***	.58	134.71***	1,98
	2	Tevredenheid	-.39***	.12	13.01***	4,95
		Alternatieven	.21**			
Referentiële vergelijking	1	Investeringsen	-.04			
		Gebondenheid	.32*	.19	22.39***	1,98
	2	Tevredenheid	.23	.03	1.13	4,95
		Alternatieven	.03			
		Investeringsen	-.05			

Noot. De β -coëfficiënten zijn berekend nadat alle voorspellers in de vergelijking waren opgenomen; *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$.

Volgens Hypothese 2a zal gebondenheid negatief samenhangen met het voornemen om te scheiden van de partner, en volgens Hypothese 2b zullen tevredenheid, waargenomen alternatieven en investeringen met name indirect, via gebondenheid van invloed zijn op dit voornemen. Om deze hypothesen te toetsen werd een hiërarchische regressie-analyse uitgevoerd, waarbij gebondenheid in de eerste stap werd opgenomen en tevredenheid, alternatieven en investeringen in de tweede stap. Zoals ook is te zien in Tabel 2 blijkt dat gebondenheid inderdaad negatief samenhangt met de intentie om de intieme relatie te beëindigen ($\beta = -.33$, $p < .001$), en 58% van de variantie in deze intentie verklaarde. Na toevoeging van tevredenheid, alternatieven en investeringen in stap 2 van de regressievergelijking blijkt dat deze variabelen hier nog 12% verklaarde variantie aan toevoegden. Met name tevredenheid ($\beta = -.39$, $p < .01$) en alternatieven ($\beta = .21$, $p < .05$) bleken ook een rechtstreekse invloed te hebben op de intentie om te scheiden.

Uit aanvullende analyses bleek echter dat tevredenheid, alternatieven en investeringen met name indirect van invloed waren op dit voornemen: Z-toetsen voor de Fisher getransformeerde waarden van de (partiële) correlaties zoals gevonden vóór en na uitpartialisatie van gebondenheid toonden aan dat de reductie in de samenhang met de intentie om te scheiden significant was voor tevredenheid, $z = 3.75$, voor alternatieven, $z = 4.16$, en voor investeringen, $z = 3.64$ (p 's $< .001$). Hypothese 2b werd dus bevestigd: Gebondenheid blijkt een belangrijke mediërende rol te spelen tussen enerzijds tevredenheid, alternatieven en investeringen, en anderzijds de intentie om te scheiden.

Onze verwachting was dat gebondenheid aan de relatie een goede voorspeller zou zijn van het vergelijkende oordeel over de eigen relatie: sterke gevoelens van gebondenheid zouden gepaard gaan met zelfverheffende referentiële vergelijking (Hypothese 3a). Voordat deze hypothese werd getoetst, werd nagegaan óf er sprake was van zelfverheffende referentiële vergelijking. De gemiddelde referentiële vergelijkingsscore was $M = 3.67$. Dit gemiddelde wijkt significant af van het middenpunt van de schaal ($M = 3.00$), waaraan de evaluatie "niet beter / niet slechter" was gekoppeld, $t(1, 99) = -7.96$, $p < .01$. Blijkbaar werd de eigen relatie in het algemeen inderdaad beter gevonden dan die van anderen. De resultaten van een hiërarchische regressie-analyse laten zien dat de neiging om de eigen relatie beter te vinden dan die van anderen sterker was naarmate de respondenten zich meer gebonden voelden aan hun relatie ($\beta = .32$, $p < .05$; zie verder Tabel 2). Ook Hypothese 3a werd dus bevestigd. Tenslotte bleek dat, in overeenstemming met Hypothese 3b, tevredenheid, alternatieven en investeringen geen rechtstreekse invloed hadden op dit referentiële oordeel. Op basis van Studie 1 is onze conclusie dat het investeringsmodel een goede beschrijving geeft van gebondenheid in intieme relaties, en dat gebondenheid een mediërende rol speelt tussen enerzijds tevredenheid, alternatieven en investeringen, en anderzijds de intentie om te scheiden en het vergelijkende oordeel over de eigen relatie.

Studie 2

Methodie

Procedure en Respondenten

Studie 2 maakte deel uit van een groot onderzoek naar "Meningen over veilig vrijen". Uit een grote steekproef ($N = 821$) werden willekeurig 250 personen gekozen die tenminste één jaar een intieme relatie hadden. Voor een uitvoerige beschrijving van de procedure verwijzen we

naar Bakker, Buunk en Siero (1993). De steekproef bestond uit 180 vrouwen (73%) en 70 mannen (27%). De gemiddelde leeftijd was 28 jaar (SD = 10). De gemiddelde duur van de vaste relatie was 5 jaar en 4 maanden (SD = 6). In totaal bleek 27% van de steekproef gehuwd te zijn en 23% samen te wonen. Vijftig procent had wel een vaste partner, maar was niet gehuwd en woonde niet samen.

Meetinstrumenten

In Studie 2 werd gebruik gemaakt van dezelfde meetinstrumenten als in Studie 1. Omdat de nadruk lag op meningen over veilig vrijen en het aantal vragen dat we konden stellen over relaties beperkt was, werd in Studie 2 het construct "alternatieven" gemeten met één item: "Kunt u zich voorstellen dat een ander de plaats van uw partner zou innemen?" (1 = absoluut niet, 5 = mogelijk). De betrouwbaarheidscoëfficiënten (Cronbach's alpha) van de schalen voor "gebondenheid", "tevredenheid", en "geneigdheid om te scheiden" waren respectievelijk .87, .82 en .85. Zowel "investeringen" als "referentiële vergelijking" werd gemeten met hetzelfde item als in Studie 1.

Resultaten en Discussie

Uit Tabel 3 blijkt dat ook in Studie 2 tevredenheid, alternatieven en investeringen niet geheel onafhankelijk van elkaar waren. De correlatie tussen tevredenheid en alternatieven was $-.46$, tussen tevredenheid en investeringen $.45$, en tussen alternatieven en investeringen $-.58$ (p 's $< .001$).

Voorspeld werd dat mensen zich sterker gebonden voelen aan hun intieme relatie naarmate ze tevredener zijn, minder alternatieven waarnemen en meer investeringen hebben gedaan (Hypothese 1). Om dit deel van ons model te toetsen werd een stapsgewijze regres-

Tabel 3 Correlaties tussen de Componenten van het Investeringsmodel en de Criteria in Studie 2 (N = 250)

Schaal	1	2	3	4	5	6
1. Gebondenheid	--	.65	-.74	.62	-.74	.58
2. Tevredenheid		--	-.46	.45	-.73	.52
3. Alternatieven			--	-.58	.51	-.48
4. Investerings				--	-.47	.38
5. Intentie Scheiden					--	-.55
6. Referentiële Vergelijking						--

Noot. Voor alle correlaties geldt $p < .001$.

sie-analyse uitgevoerd. Zoals is te zien in Tabel 4 zijn de resultaten bijna precies gelijk aan die in Studie 1. Het investeringsmodel blijkt dus ook goed bij de data uit Studie 2 te passen. Het model verklaarde 68% van de variantie in gebondenheid, en alle voorspellers leverden een unieke bijdrage. Net als in Studie 1 blijkt dat vooral de waargenomen alternatieven ($\beta = -.46$, $p < .001$) en tevredenheid ($\beta = .35$, $p < .001$) bepaalden of de respondenten zich gebonden voelden aan hun relatie. Investerings ($\beta = .19$, $p < .001$) blijken opnieuw een beperkte, maar significante bijdrage te leveren aan de verklaring van de variantie in gebondenheid. Hypothese 1 werd dus opnieuw bevestigd.

Hypothese 2a stelt dat gebondenheid negatief samenhangt met het voornemen om de relatie te beëindigen, en volgens Hypothese 2b zullen tevredenheid, alternatieven en investeringen met name indirect, via gebondenheid van invloed zijn op dit voornemen. Uit de hiërarchische regressie-analyse blijkt dat gebondenheid negatief samenhangt met de intentie om de intieme relatie te beëindigen ($\beta = -.50$, $p < .001$), en 54% van de variantie verklaarde (cf. Hypothese 2a). Na toevoeging van tevredenheid, alternatieven en investeringen in stap 2 van de regressievergelijking blijkt dat deze variabelen hier nog 11% verklaarde variantie aan toevoegden (zie Tabel 4). Alleen tevredenheid was hiervoor verantwoordelijk ($\beta = -.43$, $p < .001$). Z-toetsen voor de Fisher getransformeerde waarden van de (partiële) correlaties zoals gevonden vóór en na uitpartialisatie van gebondenheid toonden aan dat de reductie in de samenhang met de intentie om de relatie te verbreken significant was voor tevredenheid, $z = 3.26$, $p < .01$, voor alternatieven, $z = 4.34$, $p < .001$ en voor investeringen, $z = 3.55$, $p < .001$. Hypothese 2b werd dus opnieuw bevestigd: Tevredenheid, alternatieven en investeringen blijken met name indirect, via gebondenheid van invloed op het voornemen om de relatie te beëindigen.

Tabel 4 Stapsgewijze Regressie-analyse voor de Voorspellers van Gebondenheid en Hiërarchische Regressie-analyses voor de Voorspellers van de Intentie tot Scheiden en Referentiële Vergelijking in Studie 2 (N = 250)

criterium	Stap	Voorspeller	β	R^2_{ch}	F _{ch}	df
Gebondenheid		Alternatieven	$-.46^*$.54	294.07*	1,248
		Tevredenheid	$.35^*$.12	92.27*	2,247
		Investerings	$.19^*$.02	18.73*	3,246
Intentie Scheiden	1	Gebondenheid	$-.50^*$.54	296.52*	1,248
	2	Tevredenheid	$-.43^*$.11	75.25*	4,245
		Alternatieven	$-.06$			
		Investerings	$.00$			
Referentiële vergelijking	1	Gebondenheid	$.34^*$.34	128.40*	1,248
	2	Tevredenheid	$.25^*$.04	5.32*	4,245
		Alternatieven	$-.12$			
		Investerings	$-.01$			

Noot. De β -coëfficiënten zijn berekend nadat alle voorspellers in de vergelijking waren opgenomen; * $p < .001$.

Ook in de tweede steekproef was er sprake van zelfverheffende referentiële vergelijking. De gemiddelde referentiële vergelijkingsscore was $M = 3.70$. Dit gemiddelde wijkt significant af van het middenpunt van de schaal ($M = 3.00$), $t(1, 249) = -12.18$, $p < .01$. Dit betekent dat ook de respondenten in Studie 2 de kwaliteit van hun eigen relatie in het algemeen hoger inschatten dan die van anderen.

Zoals is te zien in Tabel 4 wordt Hypothese 3a ondersteund door de resultaten van een hiërarchische regressie-analyse. Hoe sterker de respondenten zich gebonden voelden aan hun relatie, hoe meer ze geneigd waren om de eigen relatie beter te vinden dan die van anderen ($\beta = .34$, $p < .001$). Tenslotte blijkt, net als in Studie 1, dat gebondenheid een mediërende rol speelde in de voorspelling van het referentiële oordeel over de relatie. Alleen tevredenheid bleek ook een directe samenhang te laten zien met het referentiële oordeel ($\beta = -.25$, $p < .001$). Alternatieven en investeringen hadden geen rechtstreekse invloed op dit oordeel. Z-toetsen voor de Fisher getransformeerde waarden van de (partiële) correlaties zoals gevonden vóór en na uitpartialisatie van gebondenheid toonden aan dat de reductie in de samenhang met het referentiële oordeel significant was voor tevredenheid, $z = 2.23$, $p < .05$, voor alternatieven, $z = 2.80$, $p < .01$ en voor investeringen, $z = 2.86$, $p < .01$. Hypothese 3b werd dus ook in Studie 2 bevestigd.

Algemene Discussie en Conclusies

In twee studies bij personen met een langdurige intieme relatie werd aangetoond dat het investeringsmodel een goede beschrijving geeft van de mechanismen die bepalen of een intieme relatie wordt voortgezet of beëindigd. De resultaten suggereren dat gevoelens van gebondenheid aan een relatie worden versterkt door tevredenheid en toenemen naarmate mensen meer in hun relatie hebben geïnvesteerd. De ervaren gebondenheid wordt daarentegen zwakker naarmate men meer alternatieven voor de relatie waarneemt. Voorts bleek dat gebondenheid in beide studies een belangrijke mediërende rol speelde in de voorspelling van het voornemen om de relatie te beëindigen: hoe sterker men zich gebonden voelde, hoe minder men geneigd was om te scheiden van de partner. Zoals voorspeld waren tevredenheid, alternatieven en investeringen met name indirect, via gebondenheid, van invloed op dit voornemen, hoewel er in beide studies ook een rechtstreeks negatief effect was van tevredenheid.

Deze resultaten zijn grotendeels in overeenstemming met onze theoretische voorspellingen en met de resultaten van Amerikaans onderzoek (Rusbult, 1983; Rusbult et al., 1986). De bevindingen leveren bewijs voor de generaliseerbaarheid van het investeringsmodel, daar de gegevens in het huidige onderzoek niet werden verzameld bij jonge studenten, maar bij oudere personen die gedurende een relatief lange periode een vaste relatie hadden (elf jaar in Studie 1 en ruim vijf jaar in Studie 2). In beide steekproeven kwamen bovendien uiteenlopende relatievormen voor (gehuwd, samenwonend of apart wonend). Uit nadere analyses bleek overigens dat de vorm van de relatie nauwelijks van invloed was op gevoelens van gebondenheid of op de neiging om de relatie te verbreken.

Opmerkelijk was de rol van investeringen: terwijl in Amerikaans onderzoek investeringen een even belangrijke voorspeller was van gebondenheid als tevredenheid en alternatieven, bleek investeringen in ons onderzoek een veel minder belangrijke rol te spelen. Het cultuurverschil tussen Nederland en de Verenigde Staten biedt een mogelijke verklaring voor deze

inconsistente bevinding. Zo is bijvoorbeeld aangetoond dat voor Amerikanen het huwelijk een grotere emotionele betekenis heeft dan voor Nederlanders (Buunk, 1987; Wiersma, 1983). Investerings zoals kinderen, een eigen huis, en gezamenlijke ervaringen zijn voor Amerikanen blijkbaar van grotere betekenis dan voor Nederlanders. Het valt echter zeker niet uit te sluiten dat in het huidige onderzoek de ondergeschikte rol van investeringen in de voorspelling van gebondenheid moet worden toegeschreven aan de beperkte operationalisatie van deze variabele.

Onze voorspelling was dat mensen gebruik kunnen maken van cognitieve vertekeningen voor het in stand houden van de gebondenheid aan de partner, en daarmee voor het in stand houden van hun relatie. Meer specifiek werd nagegaan of het referentiële oordeel over de intieme relatie een dergelijke functie kan vervullen. De resultaten van beide studies ondersteunden deze hypothese: Hoe sterker mensen zich gebonden voelden aan hun relatie, hoe meer ze geneigd waren om de eigen relatie positiever te beoordelen dan die van anderen. Zoals verwacht was bovendien de invloed van tevredenheid, alternatieven en investeringen op dit oordeel met name indirect, via gebondenheid. Alleen in Studie 2 was er een additioneel positief effect van relatietevredenheid op het referentiële oordeel over de eigen relatie.

Het is overigens onduidelijk welke cognitieve processen ertoe leiden dat mensen zichzelf ervan weten te overtuigen dat hun relatie beter is dan die van anderen. Wood (1989) suggereert een motivationele verklaring, namelijk dat mensen in het algemeen gemotiveerd zijn om een positief zelfbeeld te ontwikkelen en in stand te houden. Buunk en VanYperen (1989) wijzen op de mogelijkheid dat negatieve informatie over andere relaties saillant is dan positieve informatie, en dat deze negatieve informatie beter wordt onthouden. Ook is het volgens deze onderzoekers mogelijk dat mensen in het algemeen meer aan negatieve informatie worden blootgesteld. Waarschijnlijk lezen mensen regelmatig over relatieproblemen (bijvoorbeeld in roddelbladen), en zelden over het geluk dat zich in andere relaties afspeelt.

Dit onderzoek is niet zonder beperkingen. Zo werden alle modelvariabelen op hetzelfde moment gemeten, waardoor het niet goed mogelijk is om de richting van de causaliteit te bepalen. De vraag in hoeverre allerlei psychologische mechanismen ertoe kunnen leiden dat hoge gebondenheid aan een relatie zichzelf in stand kan houden en kan versterken, kan daardoor niet louter op basis van dit onderzoek worden beantwoord. Wij zijn echter van mening dat de huidige resultaten, in combinatie met de resultaten van het longitudinale onderzoek van Rusbult (1983) duidelijke steun bieden voor het investeringsmodel.

Een andere beperking is dat in beide studies het begrip investeringen met één item werd gemeten. Deze beperkte operationalisatie kan geleid hebben tot onbetrouwbare metingen. De kracht van het huidige onderzoek is echter de conceptuele replicatie. Hoewel de steekproeven uit beide studies verschilden in termen van leeftijd en relatieduur bleken de empirische relaties tussen de modelcomponenten sterk overeen te komen, hetgeen pleit voor de validiteit van de bevindingen.

Ons onderzoek roept een aantal interessante nieuwe vragen op. In hoeverre zijn mensen geneigd om de eigen relatie spontaan te vergelijken met die van anderen? In hoeverre (en hoe) wordt de perceptie van de eigen relatie en het persoonlijk welbevinden beïnvloed door objectieve informatie over relaties van anderen? Is de mate waarin de partner open is over de eigen gevoelens van invloed op de mate waarin mensen zich gebonden voelen aan hun relatie? Het investeringsmodel biedt een aantrekkelijk onderzoeksraamwerk om deze vragen te beantwoorden. Dergelijk onderzoek kan nieuwe inzichten opleveren over het gedrag van mensen in onderlinge afhankelijkheidsrelaties. Verder onderzoek met het investeringsmodel

zou niet alleen het begrip kunnen vergroten van gedrag in intieme relaties, maar ook bijvoorbeeld van het gedrag in vriendschapsrelaties of van het gedrag op het werk.

Summary

Two studies examined which mechanisms have an impact on the intention to break up a close relationship. Consistent with investment model (Rusbult, 1980) predictions, commitment to the relationship was positively associated with relationship satisfaction and with investment size, and negatively associated with the perceived quality of available alternatives. Each of these predictors provided an independent contribution to the explanation of variance in commitment. Furthermore, in both studies, commitment proved to be a good predictor of the intention to leave the relationship and of the opinion that the own relationship is better than that of others. As predicted, commitment played a mediating role between satisfaction, alternatives and investment size on the one hand, and stay/leave decisions and perceived relationship superiority on the other.

Literatuur

- Bakker, A.B., Buunk, B.P., & Siero, F.W. (1993). Condoomgebruik door heteroseksuelen: Een vergelijking van de theorie van gepland gedrag, het health belief model en de protectie-motivatatie theorie. *Gedrag & Gezondheid*, 21:238-254.
- Buunk, B.P. (1987). Marriage and alternatives in the Netherlands: Values and behaviors in cross-cultural perspective. In L. Shamgar-Handelman & R. Palomba (Red.), *Alternative patterns of family life in modern societies*. Instituto di Ricerche sulla Popolazione (Collana Monografie 1), Roma.
- Buunk, B.P. (1990). Relational interaction satisfaction scale. In J. Touliatos, B.F. Perlmutter, & M.A. Straus (Red.), *Handbook of family measurement techniques* (pp. 106-107). Sage, Newbury Park, CA.
- Buunk, B.P., & VanYperen, N.W. (1989). Sociale evaluatie en satisfactie in huwelijksrelaties: Referentiële versus relationele vergelijking. In M. Poppe, J. Extra, A. van Knippenberg, G.J. Kok, & E. Seydel (Red.), *Fundamentele sociale psychologie* (Deel 3, pp. 147-164). Tilburg University Press, Tilburg.
- Buunk, B.P., & VanYperen, N.W. (1991). Referential comparisons, relational comparisons, and exchange orientation: Their relation to marital satisfaction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7: 709-717.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1995). *Statistisch jaarboek 1995*. SDU, Den Haag.
- Johnson, D.J., & Rusbult, C.E. (1989). Resisting temptation: Devaluation of alternative partners as a means of maintaining commitment in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57:967-980.
- Kelley, H.H., & Thibaut, J.W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. Wiley, New York.
- Latten, J. (1995). Liever samen dan alleen. *Index*, 3: 2-4.
- Perloff, L.S., & Fetzer, B.K. (1986). Self-other judgments and perceived vulnerability to victimization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50:502-510.
- Ross, L., & Nisbett, R.E. (1991). *The person and the situation: Perspectives of social psychology*. McGraw-Hill, New York.
- Rusbult, C.E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16:172-186.
- Rusbult, C.E. (1983). A longitudinal study test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45:101-117.
- Rusbult, C.E., & Buunk, B.P. (1993). Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10: 175-204.
- Rusbult, C.E., Johnson, D.J., & Morrow, G.D. (1986). Predicting satisfaction and commitment in adult romantic involvements: An assessment of the generalizability of the investment model. *Social Psychology Quarterly*, 49:81-89.
- Taylor, S.E., & Brown, J.D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103:193-210.
- VanLange, P.A.M., & Rusbult, C.E. (1995). My relationship is better than - and not as bad as - yours is: The perception of superiority in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21:32-44.
- Wiersma, G.E. (1983). *Cohabitation: An alternative to marriage? A cross-national study*. Martinus Nijhoff, Boston.
- Wood, J.V. (1989). Theory and research concerning social comparisons of personal attributes. *Psychological Bulletin*, 106: 231-248